

СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ КОНЦЕПТІВ КУЛЬТУРА ТА KULTURA В СУЧАСНОМУ МАС-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі українських і польських газет)

У статті подається спроба аналізу особливостей семантичних потенціалів концептів культура (укр.) і kultura (польськ.), які функціонують у сучасному україномовному та польськомовному мас-медійних дискурсах. Автор виділяє п'ять семантичних аспектів «розвиток», «занепад», «підтримка», «взаємодія», «пізнання» як в українському, так і в польському концептах. У кожному з аспектів розглянуто основні семантичні розділи. Особливу увагу зосереджено на дослідженні і зіставленні концептуальних ознак у семантичних розділах.

Ключові слова: концепт, дискурс, концептуальна ознака, когнітивна лінгвістика.

В статье подается попытка анализа особенностей семантических потенциалов концептов культура (укр.) и kultura (польск.), которые функционируют в современном украиноязычном и польскоязычном масс-медийных дискурсах. Автор выделяет пять семантических аспектов: «развитие», «упадок», «поддержка», «взаимодействие», «познание» как в украинском, так и в польском концептах. В каждом из аспектов рассмотрены основные семантические разделы. Особенное внимание уделяется исследованию и сопоставлению концептуальных признаков в семантических разделах.

Ключевые слова: концепт, дискурс, концептуальный признак, когнитивная лингвистика.

The article represents the attempt to analyze semantic peculiarities of the concepts культура (ukr.) and kultura (pol.), which are used in modern Ukrainian and Polish mass-media texts. The author investigates five semantic aspects «development», «decrease», «support», «integration», «cognition» in the structure of both concepts. Each aspect contents semantic categories. The special attention is devoted to conceptual features of semantic categories.

Keywords: concept, discourse, conceptual feature, cognitive linguistics.

Питання вивчення концептів належить до одного з найбільш актуальних у сучасній лінгвістиці, розвідки в цій сфері проведено багатьма дослідниками-когнітивістами, зокрема А. Вежбицькою [2], В.З. Дем'янковим [5], О.С. Кубряковою [10], Дж. Лакоффом [12], Ю.С. Степановим [18], Н.К. Рябцевою [17], Ч. Філлмором [19] та ін. На сьогодні виокремилось декілька напрямів дослідження, у яких розглядають поняття концепту і методи його дослідження під різними кутами зору. Ми поділяємо думку тих дослідників, які визначають концепт як «вербалізований смисл» та вбачають у ньому багатомірне ментальне утворення, в якому виокремлюються образно-перцептивна, понятійна і ціннісна сторони [3, с. 7; 7, с. 73; 9, с. 110]. Як зауважує С.Є. Нікітіна [13],

експлікація концепту повинна дати якомога повне знання про поняття, що існує у свідомості носіїв культури, – знання, виражене в певних мовних стереотипах, якими можуть бути як слова, так і словосполуки-фразеологізми.

Концепт розуміємо як втілення ментальних і психологічних ресурсів людської свідомості, оперативну змістову одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи мови та мовної картини світу, що відображена в людській психіці [11, с. 90-93]. Концепт не є статичним поняттям, він мислиться в його потенційній динаміці, в контексті можливих інтелектуальних дій з ним [6, с. 148]. На сьогоднішній день в рамках цього підходу здійснено ряд досліджень, оснований на вивченні значного корпусу концептів, зокрема, таких як

здоров'я, сумління, совість, вчинок [15; 16; 17] дружба, свобода [1] любов, счастье [4], память [10] та ін. Концептуальна система перебуває в постійному становленні й конструюванні. Серед концептів, які змінюють своє змістове наповнення під впливом суспільно-політичних ідей, історичних подій та інших важливих чинників є концепти соціальної сфери, до яких належать *культура* і *kultura*, які посідають вагоме місце у світосприйнятті носіїв польської та української мов. Визначення семантичних особливостей функціонування цих концептів є одним із етапів реконструкції концептуальної картини світу поляків і українців.

Метою дослідження є вивчення та зіставлення семантичних аспектів концептів *культура* і *kultura*, типових для українського і польського мас-медійних дискурсів. Об'єктом виступають семантичні аспекти концептів *культура* і *kultura*, а предметом – семантико-прагматичні особливості функціонування аналізованих концептів у мас-медійному дискурсі української та польської мов. Матеріалом вивчення слугувала вибірка фрагментів публіцистичних текстів, в яких експліковано концепти *культура* і *kultura*; зокрема, для аналізу взято такі видання: «Львівська газета» (ЛГ), «Дзеркало тижня» (ДТ), «День» (Д), «Кримська світлиця» (КС), «Українська правда» (УП), «Голос України» (ГУ), «Україна молода» (УМ), «Незалежний культурологічний часопис «І» («І»), «Час і події» (ЧіП), «Урядовий кур'єр» (УК) «Dziennik» (Dz), «Polityka» (P), «Gazeta Wyborcza» (GW), «Rzeczpospolita» (Rz), «Wprost» (W) за період 2000-2008 рр.

Дотримуючись поглядів на концепт як на багаторівневе утворення [19] та спираючись на практику традиційної та прототипової семантики [2], зазначимо, що концепт есплікється через встановлення його концептуальних ознак, які є конститутивними елементами будь-якого концепту. *Культура* є багатограним концептом, який корелює з різними пластами соціального досвіду людей. У повсякденному вживанні, у свідомості звичайних носіїв мови поняття «культура» переважно асоціюється з чемністю, освіченістю або зі сферою функціонування соціокультурних інститутів ідеології, моралі, релігії, мистецтва. У широкому розумінні культурою вважають усе, що має людина чи група людей не від природи, а вже від власного розуму й власної творчості як у сфері матеріальної, так і духовної, у сфері громадського життя, звичаїв та побуту. *Культура* охоплює декілька семантичних сфер: «культура як явище суспільного життя», «культура як індивідуальний розвиток», «культура як рівень досконалості». Наше дослідження базується на розгляді першої семантичної сфери.

У результаті вивчення мовного матеріалу українських та польських текстів виділяємо п'ять основних семантичних аспектів (СА), в яких функціонують концепти *культура* і *kultura* в мас-

медійному дискурсі. У кожному з СА виділяємо семантичні розділи (СР).

1. СА «розвиток» виокремлюємо на основі доміанти розвиток, у якій втілено ідеї закономірних змін, переходу із одного стану в інший, поступового прогресу, виникнення нових форм. Залежно від концептуальних ознак, які набуває концепт *культура* в цьому СА виділяємо такі СР: «культура – формувач» і «культура – формант».

1.1. У СР «культура – формувач» *культура* концептуалізується як суб'єкт продукування поступового розвитку в соціальній сфері, який розвивається, формує сам себе без стороннього втручання з боку суспільства. Підкреслюється природне походження культури, її здатність до самовдосконалення, саморозвитку. В українських ЗМІ для передачі діяльнісного характеру використовують, зокрема, такі предикати: *стимулює, формує, розвивається, функціонує* і т.п. Наприклад: *Культура стимулює проактивність і незалежність громадян* («І» – 2000. – № 19). Семантична роль концепту *kultura* як виконавця дії присутня і в польській мові: *Nasze odkrycie podkreśla, że ludzka kultura nie powstała de novo* (GW – 03.01.2003). *Культура* в ролі агенса діяльності набуває рис персоніфікації. *Kultura warunkuje ludzi, ale przecież nie modeluje ich ostatecznie* (Rz – 20.10.2001). Абстрактні концепти мають здатність осмислюватися за допомогою більш конкретного знання, втілюючись у когнітивних метафорах. Для представлення СР «культура – формувач» у мові українських і польських ЗМІ використовується когнітивна метафора «культура – рослина»: *Тільки такий підхід ... призведе до ... розквіту традиційної і сучасної культури* (ДТ – 2007. – № 6). *Kultury narodowe przeżywają rozkwit, jeśli otwierają się na inne* (P – 12.02.2000).

1.2. «Культура – формант». *Культура* реалізується в мас-медійному дискурсі як об'єкт формування. Ідея виникнення, формування, становлення пов'язана з розвитком суспільних відносин і абсолютно відповідає семантичному наповненню концептуальної сфери *культура*. Однією з найбільш актуальних ознак для семантики *культура* є ознака «цінність». Вона передає аксіоматичну характеристику культури як загальнолюдського надбання. Агенсом, креатором дій над культурою виступають люди, суспільство або певний артефакт: *Интеллектуали, люди, які творять культуру* (ЛГ – 03.11.2005); *є проекти, які рухають культуру далі* (ЛГ – 14.06.2006). Відмінною рисою функціонування концепту *kultura* в польських ЗМІ є те, що виконавцем дії виступає у більшості випадків конкретний *етнос, влада, митці*, наприклад: *We Francji natomiast przypisuje się właśnie władzom krajowym istotną rolę w ochronie i rozwoju kultury narodowej* (P – 2000. – № 3).

2. СА «занепад» містить опозитивні СА «розвиток» концептуальні ознаки й СА «розвиток» і «занепад» є конверсивами, знаходяться в

антонімічних контрадикторних відносинах, адже вони задають різну концептуальну інтерпретацію такої ознаки концепту *культура* як «еволюційність». До другого СА відносимо такі СР: «культура – мішень», «культура – криза».

2.1. «Культура – мішень». У мас-медійному дискурсі концепт *культура* мислиться як мішень цілеспрямованого або незапланованого руйнування, як об'єкт, розвиткові якого загрожують. Ці загрози маніфестуються шляхом прямого вказування на небажання, перепони на шляху розвитку культури як сфери суспільного життя: *А в нас, так виглядає, не хочуть щоб культура розвивалася* (ЛГ – 20.03.2007).

Для повернення уваги до проблем у соціальній сфері культури в мові ЗМІ використовують віддієслівні іменники *нищення, руйнування, погром*, які несуть негативну семантику. Акцентується увага на нищенні саме конкретної (української, нашої) культури, а не надбань усього людства. Реалізатором руйнівних дій може виступати суспільство в цілому або ж нищення приписується конкретному ініціатору дії: *Знищуючи культуру столиці, команда Л. Черновецького перетворює Київ на Лас-Вегас із його ігорними домами* (ЛГ – 09.07.2007). Ініціатор-руйнівник може залишатись поза розглядом: ... *культуру нашого народу нищили свідомо і цілеспрямовано* (УМ – 26.10.2007). У ролі агенса руйнівної діяльності може виступати іменник з нечіткою семантикою: *Українська влада давно і послідовно знищує національну культуру* (ДТ – 2007. – № 44). З метою виділення, підкреслення наявності проблем у досліджуваній сфері лексема *культура* виступає в складі когнітивної метафори: *Зараз культура в Україні дійсно стоїть на межі знищення* (КС – 07.12.2007).

Отже, концепт *культура* в ролі мішені є продуктивним засобом створення песимістичної картини занепаду суспільних цінностей та надбань в українській пресі.

У польських ЗМІ тему деградації культури обговорюють значно обережніше, апелюючи в більшості випадків до історичних подій, а не до сучасності, семантика свідомого нищення, як правило, відсутня. *Fatalna kondycja współczesnej kultury ludowej to w dużej mierze efekt polityki PRL-u* (GW – 07.03.2008). Відмінною рисою є підкреслення деформації самобутності культури через надмірний вплив інших держав, як результат, наголошується на важливості збереження самоідентичності: *Dokumentacja strat kultury prowadzona pod okupacją i kontynuowana do 1950 r.* (W – 2004. – № 49). Поширеним прийомом опису стану занепаду в польських газетних текстах є використання економічної термінології, оперування статистичним показниками: *Kultura jest dziś w stanie bankructwa* (Dz – 16.11.2005).

2.2. «Культура – криза». Концепт *культура* інтерпретується в мас-медійному дискурсі як

об'єкт, який знаходиться у кризі свого розвитку, у складному становищі, наголошується на припиненні розвитку культури: *А може, криза – це генетично запрограмована ознака культури, її внутрішній голос* («І» – 2007. – № 46). Окрім іменника *криза*, який продукує безліч контекстів, інтерпретуючи смисл занепаду, вживаються лексеми *деформація, злам, занепад*.

У польських ЗМІ питання кризового стану культури обговорюється досить обережно, висвітлюється занепад тільки в окремих сферах, порівнюється ситуація з сусідніми державами: *W Czechach było nawet drastyczniej ... kultura wsi rozmyła się w piwiarniach małych miasteczek. Kultury ludowej już nie będzie* (GW – 07.03.2008). На відміну від українських, в польських медіатекстах лексема *kryzys* в контекстах з концептом *kultura* є рідковживаною.

3. СА «підтримка» будемо розглядати з позиції трьох СР: «культура – підзахисний», «культура – об'єкт реставрації», «культура – об'єкт інвестування».

3.1. «Культура – підзахисний». *Культура* вербалізується в обох мовах як об'єкт, який потребує захисту: *Мову і культуру не треба захищати. Треба створювати умови для їхнього розвитку* (Д – 18.03.2000). У ЗМІ робиться заклик до *рятування, збереження, підтримки* культури, імпліцитно наголошується на її кризовості: *We Francji natomiast przypisuje się właśnie władzom krajowym istotną rolę w ochronie i rozwoju kultury narodowej* (P – 15.01.2000). Підтримка може розумітися як матеріальні асигнування, допомога спонсорів, благодійність, меценатство задля збереження унікальності культури певного етносу. *Підтримка культури приватними особами вважається почесною і викликає пошану в суспільстві* («І» – 2000. – №19). Наголошення на потребі в діяльності, спрямованій на порятунок культури есплікується за допомогою модального прислівника *необхідно*: *є розуміння того, що культуру необхідно підтримувати* (ЧіП. – 2008. – № 4).

Концепт *культура* може розглядатися як *цінна річ*, з якою треба поводитись обережно, зміцнювати, шанувати: *Гуцули в цьому, звісно, молодці – низький їм уклін за те, що так шанують і березуть свої традиції та свою самобутню яскраву культуру* (ДТ – 2007. – № 44). У польському медіа дискурсі підтримка мислиться як фінансування з боку державного правління, спонсорів, про неї говорять оперуючи економічними термінами: *Podtrzymywanie tzw. kultury dotacjami z pieniędzy publicznych* (W – 2002. – № 39).

3.2. «Культура – об'єкт реставрування». У цьому СР відбувається інтерпретація концепту *культура* як об'єкту відродження. Семантичний потенціал концептів *культура* і *kultura* містить ознаку «поновлення процесів, цінностей у суспільстві», яка спирається на ознаку попередньої руйнівної діяльності, тобто відродження –

це поновлення того, що було зруйноване. Концептуальний відтінок «відродження» використовується для опису ситуацій, в яких *культура* має ще одну додаткову ознаку «етнічна належність», наприклад: *Церква може молитися про національне відродження, поширення української мови і культури* (ДТ – 2007. – № 23). У польських медіа увага привертається до практичних проблем функціонування культури, використання ідеї відновлення відноситься здебільшого до подій минулого: *wiara w odrodzenie kultury zagrożonej przez faszyzm i militarystykę* (GW – 14.11.2003).

В українському мас-медійному дискурсі тема відродження охоплює, окрім концепту *культура*, багато інших концептів, які корелюють між собою, утворюючи сферу «*духовність*». Зокрема, це концепти *мова*, *нація*, *національна ідентичність* та ін. Наприклад: *... створення системи освіти, яка дала б змогу відродити мову, культуру, повернути повагу кримського суспільства до татар* (ГУ – 1.11.2007). Концептуальна ознака «порятунку» входить до СА «*розвиток*», формуючи поняття перешкоди на шляху розвитку. Вона генерує в собі ідею попереднього руйнування, але на відміну від ознаки «відродження», до її семантики входить елемент негайності прийняття рішень, заклику до дій, що є характерним для мови ЗМІ: *врятування культури від свавілля чиновників* (УМ – 15.11.2007); *akcja ratowania kultury w regionach* (GW – 02.08.2005) та ін.

3.3. «*Культура – об'єкт інвестування*». Розвиток культури безпосередньо пов'язаний з матеріальними витратами. *Культура* є соціальним складником, який потребує грошового забезпечення і метафоризується як вмістилище, сфера вкладання інвестицій, має яскраво виражену семантику економічного підрахунку, яка передається за допомогою предикатів *фінансується*, *видатки на культуру*, *асигнування на культуру* та ін. Концепт *культура* може виступати в ролі дестинативу, тобто цілі, призначення дії: *скільки коштів закладено в бюджеті – 2008 на розвиток культури* (ЧіП – 2008. – № 4). Актуальними контекстами для українського концепту *культура* слугують частини мови з семантикою браку, малої кількості: *... скорочення бюджетних видатків на культуру* («І» – 2000. – № 19).

У польському інформаційному просторі ефективність функціонування культури та її розвиток оцінюються цілком матеріальними (подекуди навіть статистичними) показниками: *dodatkowe fundusze na kulturę* (GW – 19.01.2007). Поодинокими є зауваження щодо скрутного матеріального положення культури. Особливістю польської преси є підкреслення сфери культури як такої, в яку варто і можна вкладати гроші: *Boom inwestycyjny w kulturze* (GW – 31.05.2005).

4. До СА «*взаємодія*» відносимо два СР: «*культура – обмін*» і «*культура – боротьба*».

4.1. СР «*культура – обмін*». Ідеї взаємодії етносів, глобалізації, інтеграції в економічному і політичному планах впливають на формування нових семантичних спрямувань у концептосфері *культура*. Плідними для вербалізації нових тенденцій виявились концептуальні метафори, які активно функціонують у мас-медійному дискурсі. Наприклад, *культури можуть стикатись, переплітатись, вступати у симбіоз, вести діалог, вступати в конфронтацію*. *Культуру* тут репрезентовано як об'єкт взаємодії двох або більше етносів. Під взаємодією слід розуміти обмін досвідом представниками різних етнічних груп.

Культура і *kultura* виступають як *річ / товар*, який можна *експортувати, імпортувати, запозичувати*, наприклад: *Відповідальні урядовці елементарно не розуміли, що то взагалі таке – експорт культури* (ЧіП – 2007. – № 18). Ця семантична сфера передається в мові когнітивною метафорою «*культура – товар*», на кшталт: *експорт зерна*.

Обмін досвідом може привести до експансії чужої культури, послаблення уваги до своєї: *... треба обмежувати вплив чужих культур, передусім російської* (Д – 23.11.2000). Тема взаємодії є однією з ключових, що обговорюються в польській пресі під кутом зору проблем глобалізації, втраті національної унікальності багатьох давніх культур. *Ekspansja kultury francuskiej, niemieckiej czy angielskiej na inne kraje europejskie* (Р – 15.01.2000). Висвітлюються як позитивні так і негативні наслідки впливу процесів інтеграції на культуру: *... kultura integruje, bo jej różnorodność nie powoduje społecznej kolizji* (GW – 8.04.2005).

4.2. «*Культура – боротьба*» Протистояння суперечних моделей поведінки, людських інтересів та цінностей, сформованих двома різними етнічними групами, може бути експліковано через словосполучення *боротьба культур, конфлікт культур, zderzenie, konflikt, wpływ kultur*. Засилля мілітаристської лексики в газетних текстах було традиційним і досить продуктивним метафоричним засобом у радянській пресі. Воєнна лексика пронизувала всі види мас-медійних текстів того часу, від виступів головних посадових осіб держави до публікацій на суспільно-побутові теми. У сучасній мові ЗМІ відбулася трансформація мілітаристської тематики, зокрема в концептуальній сфері *культура*. *Боротьба культур точиться в ідеальному світі, бо зовні ніби не пов'язана ні з економікою, ні з життєвим рівнем* (ЛГ – 18.06.2007). *Tak wygląda zderzenie kultury niemieckiej z polską* (W – 2005. – № 44). *Культура* може виступати у семантичній ролі «учасник бойових подій», на кшталт: «прориви нашої армії»: *Усі прориви української культури в європейській простір здійснювались і здійснюються в цілковито партизанській спосіб* (ЧіП – 2007. – № 18).

5. СА «пізнання» реалізується в чотирьох СР: «культура – об'єкт вивчення», «культура – об'єкт інтересу», «культура – об'єкт знайомства», «культура – експонат».

5.1. СР «пізнання культури» має деяку відмінність від інших сфер. Концепти *kultura* і *kultura* розуміються не тільки як суспільне явище (власне ця ознака у даній семантичній сфері відходить на другий план), а як сукупність певних знань, відомостей і логічною є сполучуваність лексеми *kultura* з предикатами *rozumieci*, *znати*, *пізнавати* та лексеми *kultura* з *rozpawać*, *zrozumieć* та ін. Проте **пізнати народну культуру й історію, яку ще називають «історією мовчазної більшості», завжди важко** (ЛГ – 01.07.2005). Віддієслівні іменники, які сполучаються з лексемою *kultura* носять процесуальний відтінок: *пізнання, розуміння, розширення знань, опановування культурою: fundowania ... stypendiów dla młodych artystów z Europy Wschodniej, którzy przyjeżdżaliby rozpawać polską kulturę* (GW – 18.07.2002).

5.2. «Культура – об'єкт інтересу» Предикат **цікавитися** належить до емоційно-перцептивної сфери, це вказує на те, що концепт *kultura* може бути пов'язаний з емоційним станом людини: *...gostinno відчинив свої двері для тих, хто цікавиться культурою своєю народу* (ДТ – 2007. – №42). У польськомовній пресі *kultura* як об'єкт інтересу також є активним СР для формування ситуацій сприйняття і пізнання: **Zainteresowanie kulturą deklaruje 40 proc. Polaków** (GW – 08.04.2005).

Окрім зацікавленості *kultura* може викликати й інше ставлення, наприклад байдужості, що характерно для контекстів в українських мас-медіа. Демонструється ця дихотомія у пресі за допомогою предикатів із різною семантикою, з одного боку, *kultura* **ігнорують**, із другого – про *kultura* **піклуються**: *... цинічне ставлення до духовного, ігнорування національної культури* (ДТ – 2007. – № 44). **Українська політична нація не може не піклуватися про збереження та пріоритетний розвиток культури** (Д – 18.03.2000). У польських ЗМІ на передній план висунуто ідею шанування: **Mamy nie tylko prawo, ale i obowiązek domagać się poszanowania naszej kultury** (Rz – 20.10.2001).

5.3. «Культура – об'єкт знайомства». Сучасні цінності як у польській, так і в українській концептосферах зосереджені на проблемах інтеграції, засвоєння досвіду управління та економічного регулювання інших країн. Сфера *kultura* також не залишається поза розглядом у ЗМІ, де неодноразово наголошується на потребі ознайомлення з іншою культурою та демонстрування своєї. **Саме розвиток відносин, знайомство з чужою культурою і розуміння інаковості одне одного є першочерговим** (Д – 23.11.2000). У польських текстах тема ознайомлення з іншою культурою є менш виразною. Межі СР «культура – об'єкт інтересу», «культура –

об'єкт знайомства» і «культура – експонат» є розмитими з потенційною можливістю «зсуву» в бік останнього. Наголошення на пізнанні власної культури, її здобутків та переваг, неприйняття процесів глобального злиття культур є провідними питаннями для обговорення в польській пресі. **Nastąpi podporządkowanie władzy światowych korporacji, co nie musi oznaczać globalnej homogenizacji kultur** (Р – 05.02.2000).

5.4. «Культура – експонат». У межах СА «**взаємодія**» *kultura* мислиться як **експонат**, який треба **виставляти, представляти, демонструвати** і має концептуальний зміст «система задекларованих норм, цінностей у певному суспільстві». **Українська держава досі просто не помічала можливостей виставити культуру як ось таку** (КС – 06.04.2007). Виставляти на показ можна і конкретну сферу розвитку культури: *політичну культуру, культуру управління* та ін. Продуктивними є контексти, в яких підкреслюються демонстрування вихованості, освіченості людей, як певного роду здобутку: **Це добрі готелі, ресторани, гіді, автостоянки і навіть добрі посмішки наших громадян, які показують свою культуру** (ЛГ – 07.08.2006).

Популяризація культури є однією з провідних концепцій політики західноєвропейських країн, підтвердження цьому можна знайти в сполучуваності *kultura* з предикатами *promować*, *przedstawiać*, *popularyzować*, віддієслівними іменниками – *prezentacja*, *promocja*: **Czy przez zabawę można popularyzować kulturę języka?** (Rz – 24.11.2001). Тема популяризації розкривається в статтях-описах міжнародних програм, виставок, форумів, присвячених проблемам самобутності, унікальності та багатого історичного досвіду польської культури.

Отже, в результаті проведеного дослідження встановлено, що основні семантичні потенціали концептів *kultura* і *kultura* можуть розглядатися з позиції п'яťох СА: «**розвиток**», «**запад**», «**підтримка**», «**взаємодія**», «**пізнання**». Аналіз СР кожного з аспектів виявив неоднорідність у функціонуванні концептів *kultura* і *kultura* в текстах ЗМІ двох мов, механізми відображення ними дійсності, що говорить про національну специфіку досліджуваних концептів, яка ґрунтується на історичному, політичному і власне культурному досвіді обох етносів. Зокрема, в українському мас-медійному дискурсі в СА «**розвиток**», «**запад**» і «**підтримка**» неодмінно є негативна оцінка процесів, які відбуваються в сфері культури, а саме соціальне явище постає в образі кризової, занепадаючої ділянки суспільних надбань. У текстах газет робиться заклик до негайних рятівних дій. У польських текстах ЗМІ концепт *kultura* функціонує в контекстах з використанням економічних термінів, фінансових даних, статистичних аналізів. У СА «**взаємодія**» концепт *kultura* тягнє до опису процесів запозичення, боротьби і взаємо-

проникнення культур, тоді як *kultura* виступає в контекстах-описах проблем інтеграції, глобалізації і, як наслідок, зникнення індивідуальності культур. СР «культура – експонат» в українській та польській мовах відрізняється функціональною частотністю: польський медіа-дискурс сповнений ідеї необхідності демонстрування культури, виставляння її на всезагальне оцінювання (подібно до колекції картин). Це

викликано загрозою глобалізації культур, їх взаєморозчиненні, втраті ідентичності. Перспектива подальшого дослідження вбачається в аналізі проекції такого складного філософськи значимого концепту, як *культура* в англійську та німецьку мову, інтерпретація смислів, які ним породжуються, зіставлення мовних картин світу українців, поляків, англійців та німців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов: Пер. с англ. А.Д. Шмелева. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
2. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание: Пер. с англ. Отв. ред. М.А. Кронгауз. – М.: Русские словари, 1997. – 416 с.
3. Воркачев С.Г. Вариативные и ассоциативные свойства телеономных лингвоконцептов. – Волгоград: Парадигма, 2005. – 214 с.
4. Воркачев С.Г. Сопоставительная этносемантика телеономных концептов «любовь» и «счастье». – Волгоград: Перемена, 2003. – 164 с.
5. Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 17-33.
6. Жаботинская С.А. Когнитивный и номинативный аспекты класса числительных. – М.: ИЯ РАН, 1992. – 216 с.
7. Карасик В.И. Этноспецифические концепты // Введение в когнитивную лингвистику / Отв. ред. М.В. Пименова. – Кемерово: Кузбасвузиздат, 2005. – С. 61-95.
8. Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. – М.: Наука, 1976. – 355 с.
9. Красавский Н.А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах. – Волгоград: Перемена, 2001. – 495 с.
10. Кубрякова Е.С. Язык и знание. На пути получения знания о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
11. Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: Изд-во МГУ, 1997. – 245 с.
12. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов // Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск XXIII: Когнитивные аспекты языка. – М.: Прогресс, 1988. – С. 12-51.
13. Никитина С.Е. О концептуальном анализе в народной культуре // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М.: Наука, 1991. – С. 117-123.
14. Радзівська Т.В. Епістемічний і семантико-синтаксичний складники у формуванні концепту (на прикладі концепту вчинку) // Актуальні проблеми металінгвістики. – Черкаси, 2005. – С. 5-7.
15. Радзівська Т.В. Здоров'я в світлі людини: цінність vs ресурс (на матеріалі української художньої прози) // Мова. Людина. Світ.: До 70-річчя професора М.П. Кочергана. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. – С. 163-169.
16. Радзівська Т.В. *Сумління і совість* крізь призму української мови // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 31-39.
17. Рябцева Н.К. Язык и естественный интеллект. – М.: Academia, 2005. – 640 с.
18. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры: Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Академический Проект, 2001. – 990 с.
19. Филлмор Ч. Основные проблемы лексической семантики // Зарубежная лингвистика II / Общ. ред. В.А. Звегинцева. – М.: Прогресс, 1999. – С. 303 – 351.

Рецензенти: д.філол.н., професор Л.І. Белехова,
д.філол.н., професор Т.В. Радзівська

© Дегтярьова Н.І., 2009

Стаття надійшла до редколегії 15.03.09